

İSLÂM HUKUKUNDA ANADİLDE SAVUNMA

KADRİ YILDIRIM

Prof. Dr., Mardin Artuklu Üni.

Yaşayan Diller Enstitüsü Müdürü,

Kürdoloji Koordinatör

www.hukukihaber.net/m/?id=30190

İslam hukukunda 1400 yıl önce verilen anadilde savunma hakkının 21. yüzyılda hâlâ tartışılması ve muhafazakâr kesimin bunu gündeme getirip destek vermemesi, hatta bir kısmının bu hakka itiraz etmesi, ibret verici.

Hz. Peygamber tarafından ilk önce Arap Yarımadası'nda Araplara tebliğ edilen İslam dini zamanla evrensel bir boyut kazanıp Arap olmayan birey ve milletler arasında da yayıldı. Arap olmayan bu kesimler zamanla doğal olarak birtakım yargısal olaylara sanık, davacı, davalı ve benzeri sıfatlarla katıldı. İslam'ın ilk döneminden itibaren ortaya çıkan bu durum bağlamında bu insanlara kendilerini kendi anadilleriyle savunma ve ifade etme hak ve özgürlüğünün verilmesi dikkat çekici.

1400 yıl önce

Bu hakkın pratiğe sağlıklı bir şekilde yansımaları için mahkemelere bakan hâkimlerin görevleri arasına tercüman bulundurmada dâhil edildi, hatta bu konuda İslam hukuku kaynaklarında "İttihâzü'l-Mütercim" (Tercüman Edinme) olgusunun müstakil bir başlık olarak kullanıldığına şahit oluyoruz. (Muhammed Abdülkadir Ebu Faris, el-Kadâ' fi'l-İslâm, Amman 1995, s. 64-67)

İslam hukukunda yaklaşık 1400 yıl önce verilen bu hak ve özgürlüğün 21. yüzyılda hâlâ tartışılıyor olması ve anadilde savunma Türkiye gündemine girdiğinden beri başta ilahiyatçılar ve

diyanetçiler olmak üzere alan uzmanları ve muhafazakâr kesimin bunu şimdye kadar gündeme getirip destek vermemeleri, hatta bir kısmının bu hakka itiraz etmeleri ibret verici. Hem medrese mezunu hem de ihtisasını ilahiyat üzerine yapmış biri olarak bundan üzüntü duyuyorum. Zira bu ister istemez insanın aklına şu soruyu getiriyor: “Acaba bu hakkı talep edenler Kürtler değil de başka bir ülkenin hâkimiyeti altında yaşayan kendi soydaşları olsaydı, yine böyle suskun kalacaklardı mıydı, yoksa benim üç dört sayfada özetlediğim bu hakla ilgili kitap ve tezler mi yazacaklardı?”

Eğer olaya bir örgüt talebi veya siyasi talep olarak bakılıyor ve suskunluğun nedeni olarak bu gösteriliyorsa, bu da tutarlı bir tavır değil.

Zira İslam hukukunda bu hak, “siyasi olmayan sanıklara serbest”, “siyasi sanıklara yasak” şeklinde ikili bir tasnife tabi tutulmuyor. Kaldı ki, yarın öbür gün siyasi olmayan tutuklulardan da bu tür talepler gelebilir. Devlete düşen görev bu hakkı yasal bir statüye kavuşturmak; üniversitelere düşen görev de bunun akademik altyapısını oluşturmaya katkı sunmaktır. Zira üniversitelere ve akademisyenlere düşen görev, sadece taleplere göre değil, aynı zamanda ihtiyaçlara göre de çalışmalar yapmaktır.

Tercüman bulundurma

İslam hukukunda “kadı”nın (hâkim /yargıç) görevlerinden biri de Arap olmayan davacı ve davalılar için mahkemede tercüman bulundurmak. Bu tercümanın görevi dava ile ilgili metinleri, belgeleri, sanık savunmalarını ve şahitlerin ifadelerini kadı huzurunda Arapçadan ilgili anadile, ilgili anadilden de Arapçaya çevirmektir. Bu tercümanların adil ve ergen olmaları gerekir. (Muhammed Abdülkadir Ebu Faris, el-Kadâ’ fi’l-İslâm, s. 64-65)

En büyük İslam hadis uzmanı olarak kabul edilen İmam Buharî literatürde “Sahîh” unvanıyla anılan ünlü hadis kitabında Hz. Peygamber’in tercüman olarak görevlendirdiği Zeyd bin Sabit’in mahkemelerde “İbranice tercümanı” olarak görev yaptığını yazar.

Türklerin büyük çoğunlukla mensup oldukları Hanefi mezhebinin en büyük İslam hukukçusu sayılan İmam Serahsî meşhur “el-Mebsût” adlı hukuk usulü kitabında açık bir şekilde şunları söylüyor: “Arapçanın dışında bir dil konuşan bir kavim hâkimin huzuruna getirildiği zaman eğer hâkim onların dilini bilmiyorsa adil bir tercümanın görevlendirilmesi gerekir. İhtiyaca binaen tercüman görevlendirmek İslam öncesi cahiliye hukukunda da vardı ki İslam da bunu benimsedi. Örneğin Selman-ı Farisî Müslüman olmak için Hz. Peygamber’in huzuruna vardığında çeviri için Yahudi bir tercüman görevlendirilmiştir. Fakat bu tercüman söylenenleri çarpıtarak tercüme ahlakına uymayınca bu durum vahiy yoluyla Hz. Peygamber’e bildirilmiş, bunun üzerine Hz. Peygamber tercümanın güvenilir olması gerektiği kanaatiyle kendi sahabilerinden Zeyd bin Sabit’i tercüman olarak tayin etmiştir.”

Serahsî’nin bu anlattıklarından şu iki önemli sonuç çıkıyor: Sanıklar tek tek bireyler olabilecekleri gibi, “kavim” (topluluk) hâlinde de olabilir. Ölçü mahkumların hâkimin dilini bilip bilmedikleri değil, hâkimin mahkumların dilini bilmemesi. Yani mahkumlar hâkimin resmi dilini bilseler bile, eğer hâkim onların dilini bilmiyorsa, tercüman görevlendirmek gerekir. Zira herkes kendini ancak kendi anadiliyle sağlıklı bir şekilde savunabilir; hâkimin resmi diliyle değil.

Tercüman sayısı

Anadille savunma bağlamında tercüman bulundurmanın gereği üzerinde ittifak eden İslam hukuku müçtehitleri her mahkemede asgari kaç tercümanın bulunması gerektiğine ilişkin farklı görüşleri sürmüşler. Bu görüşleri şöyle özetlemek mümkün:

Bir Tercüman: Hanefi mezhebinden mezhep imamı Ebû Hanife ve mezhep müçtehid Ebu Yusuf, bir tercüman bulundurmaya yeterli görmüş. “Hallâl” lakabıyla meşhur olan Ebubekir Abdulaziz, b. Munzir ve Buharî de bu görüşü benimsemiş ve bir tercüman bulundurmanın yeterli olduğunu belirtmişler. Bu müç-

tehitlerin bazı delilleri şunlardır: Hz. Peygamber'in kendisi ile İbranice konuşan Yahudiler arasındaki olaylarda İbranice tercümanı olarak Zeyd bin Sâbit'i görevlendirdi. İbn Abbas ile karşı taraf arasında tek tercüman olarak Ebû Hamza görevlendirildi. İlk dört büyük halife zamanında bir tercüman bulunduruldu. En Az İki Tercüman: Şafiî mezhebinin kurucusu İmam Şafiî ile Hanefî mezhebinden mezhep müçtehid-i Muhammed bin Hasan eş-Şeybânî'ye göre mahkemede en az iki tercüman bulundurmak gerekir. Malikî mezhebinin aynı zamanda kadılık yapan imamı ve kurucusu olan İmam Malik ise şöyle demiş: "Arap olmayan birisi mahkemeye başvurduğunda güvenilir bir tercüman söylenenleri tercüme etsin. Eğer iki tercüman olursa bize göre daha iyi olur."

Yaklaşık 1400 yıl önce İslam hukukunda böyle bir hakkın tanınmasına rağmen eğer biz 21. yüzyılda hâlâ buna çözüm bulmada acizlik içine düşüyorsak, bu bizim ayıbımızdır ve bu ayıptan kurtulmak da bizim görevimizdir. Devletin ve ilgili tarafların talepleri halinde Mardin Artuklu Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Müdürü ve Kürdoloji Koordinatörü olarak ekibimle birlikte bu konuda her türlü katkıyı sunmaya hazır olduğumuzu belirtmek

isterim.